

Karolina Szymaniak

**MŁODZIEŻ W OBLICZU PROBLEMU UZALEŻNIEŃ
OD SUBSTANCJI PSYCHOAKTYWNYCH –
PROFILAKTYKA**

Wstęp

Współcześnie wiele młodych osób spotyka się z szeregiem niepowodzeń na różnych gruntach. Problemy szkolne, konflikty rówieśnicze, rozterki miłosne czy zaburzone relacje rodzinne to tylko niektóre przykłady codziennych trosk adolescentów. Kryzys relacji z drugim człowiekiem, zaburzone więzi rodzinne, brak autorytetu wzmacnia u adolescenta potrzebę stymulacji, często za pomocą toksycznych substancji. Duża ilość wolnego czasu, brak zainteresowań, otwartość na nowe doznania powodują, że nastolatek poszukuje nowych przeżyć i pragnie, by jego świadomość choć na chwilę nabrała nieco innego wymiaru. Wtedy właśnie na drodze pojawia się złoty środek” w postaci alkoholu, narkotyku, tytoniu czy innych substancji psychoaktywnych. Niezwykle ważną rolę odgrywa w tym czasie środowisko rówieśnicze, które to wpływa na zmianę światopoglądu młodej osoby poprzez efekt naśladownictwa. Potrzeba przynależności do grupy i wyznawania tych samych wzorów, norm i wartości jest na tyle ważna, że trudno o samodzielne i racjonalne podejmowanie decyzji przez nastolatka.

Celem artykułu jest przybliżenie działań profilaktycznych, które pozwolą ograniczyć i zniwelować zjawisko spożywania przez młodzież substancji psychoaktywnych. Publikacja porusza również zagadnienie współczesnych problemów i zagrożeń, z jakimi w codziennym życiu spotyka się młody człowiek, jak również pozwala poznać przyczyny zażywania toksycznych substancji przez adolescentów. Znacząca część artykułu poświęcona jest roli rodziny,

która odgrywa prewencyjną rolę w eliminowaniu zjawiska. Nie bez znaczenia jest także środowisko szkolne, w którym to młodzież spędza znaczącą ilość czasu. Przedstawione są również programy profilaktyczne, dzięki którym spożywanie substancji odurzających przez adolescentów ulega tendencji spadkowej.

Przyczyny spożywania substancji psychoaktywnych przez adolescentów

Obserwując globalny problem uzależnienia od substancji psychoaktywnych młodych osób duży odsetek społeczeństwa, ekspertów i rodziców zadaje sobie pytanie dlaczego tak duży procent adolescentów pije alkohol, sięga po narkotyki czy niszczy organizm nikotyną. Odpowiedzi jest tak wiele ile problemów w głowach nastolatków.

Istnieje wiele powodów, dla których młode osoby sięgają po używki. Mogą do nich należeć na przykład moda, trendy, presja społeczeństwa. Młode osoby zasięgają używek również, aby wyrazić swój bunt przeciwko osobom dorosłym, aby uciec od problemów bądź po prostu z nudów. Duże znaczenie ma też dobra dostępność środków psychoaktywnych, ich niska cena, wpływ mediów i reklam, utożsamianie się z idolami, którzy sami sięgali po substancje odurzające¹.

Na uzależnienie składają się trzy główne elementy, takie jak człowiek, środowisko, które go otacza oraz substancja psychoaktywna. Wszystkie elementy są ze sobą powiązane, odgrywają różne role, jednak największą odgrywa sam człowiek. Dlatego uwarunkowania substancji psychoaktywnych można rozpatrywać na dwóch płaszczyznach:

- psychologicznej – indywidualne predyspozycje jednostki;
- społecznej – procesy kształtowania się więzi społecznych².

Płaszczyzna psychologiczna dotyczy naszych emocji. Uzależnienie jest chorobą duszy. Wynika to z braku zaspokojenia podstawowych potrzeb, takich jak: miłość, akceptacja, poczucie bezpieczeństwa. Najbardziej narażone są osoby młode, którym brakuje pewności siebie, asertywności, umiejętności radzenia sobie w trudnych sytuacjach, konfliktach czy napotkanych proble-

¹ K. Wasilewska, *Destygmatyzacja młodzieży uzależnionej*, „Problemy Narkomanii” 2009, nr 4, s. 59.

² K. Szymaniak, *Profilaktyka i prewencja wobec uczniów uzależnionych od substancji psychoaktywnych w opinii młodzieży licealnej*, Lublin 2017, s. 21 (niepublikowana praca dyplomowa).

mach. Popularnie mówi się o tym, że przyczyn uzależnień wśród młodych ludzi jest tyle ile osób uzależnionych³.

Rozwój społeczny nastolatka dokonuje się w grupach społecznych, ponieważ nasze życie związane jest z mnóstwem różnych relacji z innymi ludźmi, które przyjmują różny charakter, inne będą pomiędzy dzieckiem a rodzicem, a zupełnie inne pomiędzy nauczycielem a uczniem. Początkowo najważniejszymi relacjami dla młodego człowieka są te związane ze środowiskiem rodzinnym. Z biegiem czasu wzrasta jednak rola relacji z grupami rówieśniczymi, która odgrywa szczególne znaczenie w życiu każdego dziecka. To w niej młody człowiek zdobywa doświadczenie, ucząc się ról społecznych. Grupa rówieśnicza daje poczucie bezpieczeństwa i zakorzenienia. Doświadczenia zdobyte wśród rówieśników mają diametralne znaczenie dla przyszłego funkcjonowania w społeczeństwie jako dorosły człowiek. Dlatego, aby uzyskać akceptację w grupie nastolatek zdolny jest nawet do łamania dotychczasowych reguł i zasad. Koleżanki i koledzy mogą stanowić zarówno siłę konstruktywną, jak i destruktywną w rozwoju dziecka⁴.

Współczesne zagrożenia stojące przed młodzieżą

Analizując powody, dla których młodzież sięga po używki warto zwrócić uwagę na współczesne zagrożenia dewastujące prawidłowy rozwój i funkcjonowanie adolescenta.

Najpotężniejszym i niewątpliwie najbardziej oddziałującym na *młodego człowieka we współczesnym czasie jest Internet*. Adolescenci poszukują tam odpowiedzi na nurtujące pytania, poszukują wzorów i trendów za którymi podążają. Poprzez te działanie Internet kształtuje u nastolatków pewne postawy i zachowania. Dokonuje zmian o charakterze społeczno-wychowawczym, w wyniku których następuje brak umiejętności samodzielnego myślenia, trudność w podejmowaniu decyzji, co w konsekwencji może doprowadzić do utraty tożsamości⁵. Internet stał się instytucją wychowawczą. Treści prezentowane w mediach są znacznie bardziej atrakcyjne niż te przekazywane przez

³ Ibidem, s. 23.

⁴ Ibidem, s. 24–25.

⁵ Por. A. Andrzejewska, *Uzależnienie od komputera i Internetu nową formą patologii społecznej*, [w:] *Oblicza patologii społecznych*, red. S. Bębas, Radom 2011, s. 97.

pedagogów czy rodziców. Bycie w sieci jest zupełnie anonimowe, każdy może wykreować własną tożsamość. Niestety nadmierne korzystanie z mass mediów prowadzi do alienacji, lęku, wyobcowania, zaniedbania kontaktów społecznych oraz do wielu zmian w układzie nerwowym⁶.

Niezwykle potężnym i nowym zagrożeniem dla młodzieży jest tzw. darknet czyli ciemna strona Internetu. Wejście do Darknetu nie jest trudne. By nastolatek dostał się do sieci nie musi posiadać zaawansowanej wiedzy z zakresu IT. Należy zaledwie pobrać i zainstalować odpowiednią przeglądarkę np. Tor. Wtajemniczone osoby przekazują sobie tam adresy stron internetowych. W darknecie można doznać i znaleźć wszystko, co jesteśmy sobie w stanie wyobrazić. Między innymi są to pirackie kopie filmów, broń, podróbki luksusowych towarów, wykradzione dane kart kredytowych aż po brutalną pornografię. Istnieją również informacje o handlu ludźmi i o forach poświęconych morderstwom na zlecenie⁷.

Nastolatek korzystający z takiej sieci z pewnością jest zaintrygowany, jednak dostępne tam treści wzbudzają spustoszenie w psychice młodej osoby. Brutalne sceny i świat, w którym istnieje przemoc, pornografia i nielegalny handel pobudza i zupełnie nieświadomie stymuluje do działań autodestrukcyjnych i zachowań odbiegających od przyjętych norm społecznych.

Efekt naśladownictwa grupy rówieśniczej, podążanie za modą, trendami narzucanymi przez mass media z pewnością nie prognozuje korzystnie na rozwój młodego pokolenia.

Rola rodziny w zapobieganiu powstawania uzależnień

Rodzina jest najważniejszym środowiskiem wychowawczym dziecka. Środowisko rodzinne jest niezastąpione dla prawidłowego rozwoju człowieka. To właśnie rodzina przygotowuje dziecko do późniejszego prawidłowego funkcjonowania w dalszym dorosłym życiu. Rodzina pełni wiele ważnych funkcji. Jako najważniejsze F. Adamski wymienia⁸:

- prokreacyjną – biologiczną, zapewnienie ciągłości społeczeństwa;
- ekonomiczną – zaspokajającą materialne potrzeby;

⁶ Ibidem, s. 108.

⁷ K. Szymaniak, *Zachowania suicydalne adolescentów – uwarunkowania*, „Zeszyty Naukowe SWPR – Seria Pedagogiczna” 201–2018, 9–10, s. 208–209.

⁸ K. Zajączkowski, *Uzależnienia od substancji psychoaktywnych*, Warszawa 2003, s. 50.

- opiekuńczą – pomaganie członkom rodziny w zaspokajaniu potrzeb;
- socjalizacyjną – przygotowuje członków rodziny do pełnienia ról społecznych;
- stratyfikacyjną – osiągnięcie przez rodzinę statusu życiowego;
- integracyjną – kontrola zachowań członków rodziny;
- małżeńską – zaspokojenie potrzeb życia intymnego;
- rodzicielską – zaspokojenie potrzeb uczuciowych rodziców i dzieci;
- braterską – zaspokojenie potrzeb uczuciowych rodzeństwa.

Znaczenie roli rodziny w kształtowaniu osobowości człowieka jest rzeczą naturalną, wynikającą z roli macierzyństwa i rodzicielstwa. Rodzina jest środowiskiem wychowawczym, który najdłużej i najsilniej oddziałuje na człowieka. Mówiąc o rodzinie warto zwrócić uwagę na jej rozumienie⁹. W. Okoń obraz rodziny widzi jako rodziców, którzy połączeni są więzią małżeńską oraz ich dzieci, które łączy z rodzicami więź rodzicielska, będąca podstawą wychowania rodzicielskiego oraz więź formalna, określająca obowiązki rodziców wobec dzieci, a także dzieci wobec rodziców. Warto zaznaczyć, że tylko uzupełnieniem mogą być dalsi krewni¹⁰.

Analizując rolę środowiska rodzinnego w przeciwdziałaniu zachowań społecznych znacząca jest struktura i model rodziny, w której wychowuje się dziecko. Związki niesakramentalne, czyli tzw. „wolne związki” to częsty obraz rodziny XXI w. Niestety z samej nazwy wynika, że jest to relacja bardzo nietrwała, która w sytuacji niepowodzeń i problemów może ulec rozpadowi. Zaburzone relacje pomiędzy matką i ojcem mają znaczący wpływ na kształtowanie się osobowości dziecka. Potrzeba bezpieczeństwa, przynależności i miłość, jaką ma każde dziecko może nie być zaspokajana, co w konsekwencji prowadzi do wielu negatywnych następstw w późniejszych latach życia.

Współczesna rodzina obecnie przeżywa kryzys. Mnóstwo dzieci doświadcza tego stanu na sobie. W ciągu ostatnich lat środowisko rodzinne uległo wielu przemianom. Na te zmiany duży wpływ miały wojny, migracje i emigracje w poszukiwaniu lepszej pracy i godnego życia. Deportacje, aresztowania i trudny okres wojenny dziesiątkowały rodzinę polską¹¹.

⁹ A. Nowak, *Dzieci i młodzież wychowanie w rodzinie dysfunkcyjnej – jako determinancie orientacji życiowej*, [w:] *Dzieci i młodzież w obliczu współczesnych problemów i zagrożeń*, red. K.M. Wasilewska-Ostrowska, Bydgoszcz 2012, s. 151–152.

¹⁰ W. Okoń, *Nowy słownik pedagogiczny*, Warszawa 2007, s. 255.

¹¹ K. Szymaniak, *Profilaktyka i prewencja wobec uczniów uzależnionych od substancji*

Dawna rodzina typu patriarchalnego, w której ojciec odgrywał dominującą rolę, była rodziną trwałą, wielopokoleniową, o głębokich wartościach z dużym autorytetem ojca. Rolę wychowawczą sprawowali oboje z rodziców, gdzie matka najczęściej nie pracowała, była jednak opiekunką i stróżem domowego ogniska. Rodzina patriarchalna była rodziną głęboko patriotyczną, religijną, w której na co dzień pielęgnowane były tradycje i obyczaje rodzinne, narodowe czy kulturowe. Dziś tego typu rodziny są niestety rzadkością¹².

Wytworzyła się sytuacja rodziny nietrwałej, zależnej od państwa, ubogiej duchowo, rodziny, z której młoda osoba jak najszybciej chce się wyrwać. Dlatego rodzina jest najważniejszym środowiskiem wzorcowym dla młodego człowieka. Powinna być przystanią, do której wraca się z utęsknieniem. Miejscem, które sięgając w pamięci daje pozytywne wspomnienia, do których chce się wracać¹³.

Obecnie rodzice są bardzo zapracowani i tracą przez to autorytet u dzieci. W takiej rodzinie można zaobserwować odmiennosc postaw i wartości, a nawet wrogość do poglądów politycznych, patriotycznych i religijnych. Wszystko to niestety może prowadzić do tego, że dziecko mając problem nie zwróci się do swoich najbliższych, tylko wybierze środowisko rówieśnicze, które może zaoferować rozwiązanie problemu poprzez sięgnięcie po środek odurzający.

W przypadku dzieci, u których rodzice nadużywają alkoholu bądź innych substancji psychoaktywnych, znacząco rośnie prawdopodobieństwo sięgnięcia po używkę w młodym wieku. Dlatego więc postawy i zachowanie rodziców mają znaczący wpływ na przyszłe funkcjonowanie dziecka. Ważne znaczenie ma więc wspólne spędzanie czasu wolnego. Mogą to być zwyczajne wycieczki poza miasto, wspólne gry i zabawy, wyjścia do kina czy parków rozrywki. Im więcej czasu nastolatek spędza na rozwijaniu swoich zainteresowań, tym mniejsze jest prawdopodobieństwo, że zajmie się tym co jest dla niego niebezpieczne i szkodliwe¹⁴.

Skuteczna profilaktyka i eliminowanie ryzyka sięgnięcia przez adolescenta po substancje psychoaktywne to przede wszystkim integralny rozwój i wycho-

psychoaktywnych w opinii młodzieży licealnej, Lublin 2017, s. 31 (niepublikowana praca dyplomowa).

¹² Cz. Cekiera, *Psychoprofilaktyka uzależnień oraz terapia i resocjalizacja osób uzależnionych*, Lublin 1993, s. 29–30.

¹³ Ibidem, s. 30–31.

¹⁴ K. Zajączkowski, *Uzależnienia od substancji psychoaktywnych*, s. 51–52.

wanie dziecka, budowanie zdrowych relacji rodzinnych pomiędzy rodzicami, a dzieckiem. Życzliwość pomiędzy członkami rodziny, wzajemny szacunek i miłość oraz wypracowane normy i wartości stanowią mocną barierę chroniącą przed wszelakimi patologiami, w tym uzależnieniem. Nastolatek silnie związany ze swoją rodziną, w której czuje akceptację i wsparcie ma możliwość kształtowania pozytywnego obrazu własnej osoby, poznaje swoją wartość i niepowtarzalność jako jednostka. Wypracowana postawa akceptacji siebie i asertywności pozwala na podejmowanie samodzielnych decyzji mimo wpływu środowiska rówieśniczego¹⁵.

Niebagatelną rzeczą jest wychowanie szczęśliwego i wolnego od nałogów dziecka. Aby było to możliwe rodzic musi podjąć pewien trud polegający na doskonaleniu samego siebie. Autorytet i nienaganna postawa rodzica jest wzorem wizerunku ojca bądź matki w dorosłym życiu dziecka. W relacjach rodzicielskich kluczowy jest dialog i codzienna rozmowa. Jedynie przez rozmowę można kształtować światopogląd młodego człowieka. Dzięki temu lepiej poznajemy dziecko, wszystkie troski, problemy i niepowodzenia. Aby tak się stało, rodzic musi być dobrym słuchaczem i rozumieć to co mówi do niego nastolatek. Wówczas może udzielić niezbędnego wsparcia i pomocy, gdy jest to niezbędne¹⁶.

Profilaktyka realizowana w szkole – wybrane programy profilaktyczne

W ostatnim czasie znaczna ilość nauczycieli spotyka się z oskarżeniami ze strony rodziców, w odniesieniu do aspołecznych zachowań młodzieży. Rodzice coraz częściej zdejmując z siebie odpowiedzialność wychowawczą, domagając się od szkoły, aby uczyła i wychowywała właściwych zachowań i postaw społecznych. W świecie współczesnym, w którym dochodzi do zaburzenia postrzegania podstawowych norm, zasad i wartości szkoła jako instytucja staje przed jeszcze większym zadaniem i wyzwaniem¹⁷.

Wśród młodzieży coraz częściej dostrzega się zachowania autodestrukcyjne, uzależnienia i przejawy przemocy. Są one dowodem na popularne w spo-

¹⁵ Idem, *Profilaktyka uzależnień a wartości. Przewodnik dla rodziców i wychowawców*, Kielce 2002, s. 26.

¹⁶ Ibidem, s. 28.

¹⁷ A. Fidelus, *Profilaktyka zachowań patologicznych w środowisku szkolnym*, [w:] *Uwarunkowania, profilaktyka i resocjalizacja aspołecznych zachowań dzieci i młodzieży*, red. B. Kałdon, I. Kurlak,, Warszawa 2010, s. 115.

łeczeństwie przekonanie o kryzysie w rozwoju moralnym i kulturowym. Dom rodzinny nie zawsze jest miejscem wsparcia emocjonalnego, wiele rodzin wykazuje dysfunkcje i patologie społeczne. Pogłębiający się kryzys wartości, brak autorytetu i odpowiedniego wzorca powoduje wzrastające tendencje do zachowań niezgodnych z normami społecznymi¹⁸.

Amerikanin E. Schops, w swej pracy dotyczącej programów profilaktycznych, stwierdził, że najbardziej niepożądany efekt przynosiły godzinne pogadanki o niebezpieczeństwie jakie wiąże się z narkotykami. Znacznie większe korzyści mają natomiast programy alternatywne. Nie mówi się w nich bezpośrednio o narkotykach, natomiast daje się możliwość rozwijania własnych zainteresowań, pracowanie nad własną samooceną czy poznanie ciekawych sposobów na spędzanie wolnego czasu. Adolescenci najczęściej zażywają narkotyki, ponieważ poszukują nowych wrażeń, próbują zabić nudę, poznać i zaadoptować się w nowym środowisku rówieśniczym. Dlatego rolą pedagoga i szkoły byłoby zaproponowanie ciekawej inicjatywy na zagospodarowanie wolnego czasu¹⁹.

Znacznie skuteczniejsze zdaniem E. Schopsa są programy całościowe. Zaangażowane w nich są nie tylko dzieci, ale również rodzina, grupy rówieśnicze i środowisko lokalne. Z amerykańskich badań wynika, że największe efekty dają nie tylko działania profilaktyczne skupiające się na uczniu, ale rodzinie i społeczności, w której przebywa młody człowiek²⁰.

Tradycyjne programy profilaktyczne w szkole, chociaż przyjmują postać zajęć grupowych, zalicza się je do oddziaływań nastawionych na wywoływanie zmian u jednostki. Oddziałują one na postawy, przekonania i zachowania jednostek, jak też i najbliższego otoczenia. Z drugiej strony zaś znajdują się działania z zakresu polityki społecznej, których obiektem nie jest tylko indywidualna osoba, ile system organizacji życia społecznego.

Oto trzy duże programy badawcze stosujące strategie szkolno-środowiskową:

1. *Midwest Prevention Project* – ukierunkowany jest na zapobieganie i redukcję używania przez adolescentów substancji, takich jak alkohol, papierosy i marihuana. Składa się z dwuletniego szkolnego programu o nazwie STAR, edukacji rodziców, kampanii medialnych, zmian w przepisach dotyczących alkoholu oraz działań w środowisku lokalnym. Program przy-

¹⁸ Ibidem, s. 120.

¹⁹ M. Pasek, *Narkotyki przy tablicy*, WWarszawa 2000, s. 48–49.

²⁰ Ibidem, s. 49.

czynił się do obniżenia poziomu częstości używania substancji psychoaktywnych przez młodzież, takich jak alkohol, tytoń i marihuana.

2. *Project Northland* – ukierunkowany jest na zapobieganie problemom alkoholowym wśród nastolatków. Program spowodował, że nastąpiło ograniczenie spożywania alkoholu młodzieży w grupie objętej trzyletnim oddziaływaniem. Działania w programie były połączone z udziałem rodziców i liderów młodzieżowych oraz z aktywnością w społeczności lokalnej, której celem było stworzenie ciekawych form spędzania czasu wolnego, ograniczenie w dostępności alkoholu oraz zmniejszenie tolerancji dla picia w tak młodym wieku.
3. *Saving Lives Program* – ukierunkowany na zapobieganie wypadkom drogowym popełnianym przez nietrzeźwych kierowców. Przyczynił się do widocznego ograniczenia liczby wypadków śmiertelnych spowodowanych przez kierowców pod wpływem alkoholu oraz nastolatków prowadzących pojazdy w stanie nietrzeźwości. Podczas pięciu lat trwania programu wykorzystano różne sposoby oddziaływań takie jak: happeningi, kampanie w mediach, współpraca policji, szkoły, służby zdrowia, edukacja w szkołach średnich, policyjne punkty kontroli prędkości, pasy bezpieczeństwa itp.²¹

Przykładowe programy profilaktyczne dostępne na polskim rynku edukacyjnym, cieszące się pozytywnym efektem, oparte na badaniach naukowych:

1. *Nie pal przy mnie* – jest to program o edukacji antynikotynowej, opracowany w Instytucie Matki i Dziecka. Adresowany jest do uczniów klas podstawowych I–III. Jego głównym celem jest zachęcenie do abstynencji tytoniowej oraz kształtowanie umiejętności skutecznego odmawiania w sytuacji, gdy inne osoby palą w naszym otoczeniu;
2. *Jak żyć z ludźmi* – głównym celem programu jest rozwijanie najważniejszych umiejętności interpersonalnych, takich jak komunikowanie się, podejmowanie decyzji, radzenie sobie ze stresem, nieuleganie presji rówieśniczej, budowanie otwartości i empatii. W programie zawarta jest również tematyka odnośnie środków odurzających. Program możemy wykorzystać do pracy z młodzieżą zarówno w gimnazjum, jak i szkole średniej;

²¹ K. Ostaszewski, *Skuteczność profilaktyki używania substancji psychoaktywnych*, Warszawa 2003, s. 108–111.

3. *Program siedmiu kroków* – opracowany w Państwowej Agencji Rozwiązywania Problemów Alkoholowych. Głównym celem programu jest uświadomienie uczniów o szkodliwości zażywania substancji psychoaktywnych, a także wypracowanie umiejętności bycia asertywnym. Program jest dla uczniów starszych klas szkoły podstawowej oraz gimnazjum;
4. *Noe* – jest to program nieco różniący się od pozostałych. Celem programu jest zmiana norm środowiskowych związanych ze spożywaniem alkoholu. Adresowany jest do uczniów gimnazjum oraz szkół ponadgimnazjalnych;
5. *Spotkania* – jest to program o podłożu edukacyjno-wychowawczym. Głównym celem programu jest to, aby umożliwić młodzieży czynnie kształtować własne poglądy, opinie i postawy wobec uzależnień, przemocy, przestępczości i wielu innych zagrożeń społecznych. Celem jest również wypracowanie odpowiedzialności przez młodzież. Program przeznaczony jest dla dzieci i młodzieży szkół podstawowych i gimnazjum;
6. *Odłot* – program, którego celem jest zapobieganie alkoholizmowi i narkomanii poprzez działania realizowane w społeczności lokalnej. Opracowany został w Instytucie Psychiatrii i Neurologii;
7. *Przygotowanie do profilaktyki domowej* – program skierowany jest do rodziców, opracowany został na potrzeby programu *Siedmiu Kroków*;
8. *Współczesna Profilaktyka Uzależnień* – program adresowany jest do osób które pracują z dziećmi i młodzieżą, w szczególności skierowany jest do nauczycieli, pedagogów szkolnych oraz pielęgniarek szkolnych. Odbiorca znajdzie informacje na temat środków psychoaktywnych, czynników ryzyka oraz czynników chroniących w profilaktyce uzależnień²².

Zakończenie

Współczesna młodzież spotyka się z szeregiem zagrożeń. Odsetek nadużyć, uzależnień i zachowań patologicznych jest niepokojący. Brak odpowiednich wzorców, globalna laicyzacja i bunt wieku adolescencji sprzyja zachowaniom autodestrukcyjnym. Nie bez znaczenia są więc działania prewencyjne podejmowane przez całe społeczeństwo. Największe wyzwanie stoi jednak przed każdym rodzicem. Odpowiednie wzorce, wartości i normy wyniesione z domu rodzinnego są najcenniejszą profilaktyką dla młodego człowieka. Wypraco-

²² K. Zajączkowski, *Uzależnienia od substancji psychoaktywnych*, s. 60–65.

wana postawa asertywności, poczucie własnej godności i akceptacja samego siebie z pewnością pomogą w ochronie podążania za modą i trendami współczesnego świata. To właśnie w prawidłowym dialogu pomiędzy dzieckiem a rodzicem, opartym na zaufaniu, szacunku i równowadze jest ukryty cały klucz do ochrony nastolatka. Integralny rozwój i wychowanie dziecka od najmłodszych lat jest dziś powinnością rodziców.

Duże znaczenie w przeciwdziałaniu uzależnień od substancji psychoaktywnych jest również w środowisku szkolnym. Dobry pedagog, którego celem jest dobro każdego ucznia jest świetnym obserwatorem, towarzyszem, ale i drogowskazem dla młodego człowieka. Realizowane przez szkołę działania, programy i eventy przeciwdziałania zjawiska uzależnień powinny angażować każdego ucznia, pobudzać do refleksji i uświadamiać. Prawidłowa edukacja i wychowanie ze strony szkoły, stały kontakt z rodzicami i wymiana wspólnych spostrzeżeń z pewnością prognozują korzystnie na zapobieganie uzależnieniom wśród adolescentów.

Bibliografia

- Andrzejewska A., *Uzależnienie od komputera i Internetu nową formą patologii społecznej*, [w:] *Oblicza patologii społecznych*, red. S. Bębas, Radom 2011.
- Cekiera Cz., *Psychoprofilaktyka uzależnień oraz terapia i resocjalizacja osób uzależnionych*, Lublin 1993.
- Fidelus A., *Profilaktyka zachowań patologicznych w środowisku szkolnym*, [w:] *Uwarunkowania, profilaktyka i resocjalizacja aspołecznych zachowań dzieci i młodzieży*, red. B. Kałdon, I. Kurlak, Warszawa 2010.
- Nowak A., *Dzieci i młodzież wychowanie w rodzinie dysfunkcyjnej – jako determinancie orientacji życiowej*, [w:] *Dzieci i młodzież w obliczu współczesnych problemów i zagrożeń*, red. K.M. Wasilewska-Ostrowska, Bydgoszcz 2012.
- Okoń W., *Nowy słownik pedagogiczny*, Warszawa 2007.
- Ostaszewski K., *Skuteczność profilaktyki używania substancji psychoaktywnych*, Warszawa 2003.
- Pasek M., *Narkotyki przy tablicy*, Warszawa 2000.
- Szymaniak K., *Profilaktyka i prewencja wobec uczniów uzależnionych od substancji psychoaktywnych w opinii młodzieży licealnej*, Lublin 2017 (niepublikowana praca dyplomowa).

- Szymaniak K., *Zachowania suicydalne adolescentów – uwarunkowania*, „Zeszyty Naukowe SWPR – Seria Pedagogiczna” 9–10/201–2018, Warszawa 2018.
- Wasilewska K., *Destygmatyzacja młodzieży uzależnionej*, „Problemy Narkomanii” 2009, nr 4.
- Zajączkowski K., *Uzależnienia od substancji psychoaktywnych*, Warszawa 2003.
- Zajączkowski K., *Profilaktyka uzależnień a wartości. Przewodnik dla rodziców i wychowawców*, Kielce 2002.

SUMMARY

The phenomenon of addiction to psychoactive substances is a global social problem. The problem concerns people of all ages, regardless of social status, gender or origin, with too many populations experimenting with intoxicants. The spreading phenomenon is increasingly affecting adolescents who, in the age of development and accessibility, are becoming a frequent consumer of consciousness-changing agents. The aim of the article is to approximate preventive measures that will reduce and eliminate the phenomenon of consumption of psychoactive substances by young people. The publication also addresses the issue of contemporary problems and threats that young people face in everyday life, as well as helps to find out the reasons for the use of toxic substances by adolescents. A significant part of the article is devoted to the role of the family, which plays a preventive role in eliminating the phenomenon. Not without significance is the school environment in which young people spend a significant amount of time. Preventive programs are also presented, which reduce the consumption of narcotic substances by adolescents.

Keywords: youth, prevention, addiction, psychoactive substances, family